

"לְבַנְיָנָה שֶׁל תּוֹרָה" – חֶלֶק קפ"ג

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

חסידות – לעשות נחת רוח לקב"ה

יום פטירת רחל אמנו

מרגישים אם היו עושים זאת לנו. "ולא די ששתקתי" אומרת רחל לרבש"ע, "אלא שמסרתי לה סימני" אני עזרתי לה בתהליך הנורא הזה שלא תתבייש, "אף אתה אם הכניסו בניך צרתך לביתך שתוק להם. אמר לה יפה לימדת סנגוריא יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימניך לאחותך"

האם רחל הייתה צריכה לעשות את זה? האם רחל הייתה מחוייבת בדבר הזה? האם יש דין כזה בשלחן ערוך של עם ישראל? ובכלל הרי אבא שלה הוא זה שאחראי על בנותיו והוא הקובע מי תחתן ועם מי, והוא החליט ש"לא יעשה כן במקומו" והוא נותן את לאה הבכירה לפני הצעירה, האם רחל הייתה צריכה לסייע לאביה ובאותה העת למעול באמונו של יעקב, ולמסור את הסימנים ללאה? מורי ורבותי התשובה היא לא! רחל אמנו לא הייתה מחויבת לעשות את הדבר הזה, אלא זו היא מדת חסידות של רחל אמנו. רחל אמנו החליטה שהיא מוחלת על כבודה ומוותרת על היקר לה למען אחותה שלא תתבייש, אף על פי שלא הייתה חייבת לעשות את המעשה זה. מדת חסידות זו של רחל אמנו היא שעמדה ועומדת ותעמוד לעם ישראל כולו. אם ניתן להשוות, נאמר שכמו שעקדת יצחק אצל האבות הקדושים עומדת לעם ישראל, כך אצל האימהות הקדושות, מעשה זה של רחל אמנו עומד לעם ישראל.

יסוד החסידות ושורש החסידות

עוסקים אנו במהלך השלושים להסתלקותו של הרב יהודה, בזמן הזה של סדר שמירת הלשון בלימוד מסילת ישרים בפרקי החסידות שבו. יש לציין שאת ספרו מסילת ישרים שכבר אמרנו בעבר שהוא "מצפן" המוסר של עם ישראל פותח הרמח"ל

היום יא בחשוון יום פטירת רחל אמנו. רחל זו האמא העומדת על אם הדרך – העומדת לבניה בשעת צרתם. זו האמא שרכבות פוקדים היום את ציונה ושופכים לבם לפני רבש"ע. זו האמא אשר "מבכה על בניה"¹, והקב"ה מנחם אותה "מנעי קולך מבכי... כי יש שכר לפעולתך"², ומבטיח לה "ושבו מארץ אויב... ושבנו בנים לגבולם"³.

חסידותה של רחל אמנו

יש לשאול במה זכתה רחל לכל המעלה הגדולה הזאת? רש"י מביא מדרש אגדה, שתמיד כשאני קורא אותו אני מתרגש מחדש, ולקרוא אותו ברבים ביום הזה, אני חושב שזה דבר גדול מאד. אומרים חז"ל במדרש⁴: "הלכו אבות ואמהות לפייס את הקב"ה על שהעמיד מנשה צלם בהיכל, ולא נתפייס הקב"ה א-ל רחום וחנון, למרות כל תחנוני האבות לא נתפייס על כך שהעמיד מנשה צלם בהיכל. "נכנסה רחל אמרה לפניו: רבש"ע רחמי מי מרובים רחמיך או רחמי בשר ודם? הוי אומר רחמיך מרובים, והלא אני הכנסתי צרתי בתוך ביתי", הכנסתי את לאה צרתי לתוך ביתי. "שכל עבודה שעבד יעקב את אבא לא עבד אלא בשבילי" "ויאהב יעקב את רחל, ויאמר אעבדך שבע שנים כרחל בתך הקטנה"⁵, כל העניין התחיל משום שיעקב רצה לשאת את רחל לאשה, "כשבאתי ליכנס לחופה הכניסו את אחותי" איזה דבר נורא זה, אם היינו מנסים לחשוב על הדבר הזה, כיצד אנו היינו

¹ ירמיהו פרק ל"א פסוק י"ד

² ירמיהו פרק ל"א פסוק ט"ו

³ ירמיהו פרק ל"א פסוקים ט"ו-ט"ז

⁴ מובא ברש"י ירמיהו פרק ל"א פסוק י"ד, וברד"ק שם

⁵ בראשית פרק כ"ט פסוק י"ח

שאין בה יגיעה וצער והיא מעט. אך תורה שבעל פה, יש בה חיי דחק והרבה עמל וקושי. אמר לי אחד מבני הישיבה: אני מתחיל להבין שקושי בלימוד זה דבר טוב. בלשון המדרש: "יש בה צער גדול... ואין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאורו". כשאדם אינו אוהב, הוא יפטור עצמו מהרבה דברים בכל נושאי החיים בתירוצים שונים, לעומת זאת, אדם שאוהב את ה' ומשום כך עמל בתורה שבעל פה, הוא עושה נחת רוח ליוצרו, לעניות דעתי זה אף יותר מכך, למוד התורה בעמל הוא חלק ממגמה שעניינה לעשות נחת רוח ליוצרו, וזהו ענין החסידות.

אומר הרמח"ל בהמשך הפרק: "נמצא שכלל החסידות הרחבת קיום כל המצוות בכל הצדדים והתנאים שראוי ושאפשר". לא תמיד אפשר להרחיב, אבל מה שראוי שאדם יעשה ומה שאפשר לאדם לעשות בהרחבה בכל התחומים זוהי חסידות. אך בלימוד תורה זה דבר מיוחד, תלמוד תורה כנגד כולם "אשרי מי שעמלו בתורה" זו הנחת, זו אהבת ה', שהוא מתאמץ לעמול בתורה. אני תמיד אומר ששרים אצלנו בטעות 'אשרי מי שגדול בתורה' וזה לא נכון, צריך לשיר "אשרי מי שגדל בתורה" שהרי הוא עמל, הוא הולך וגדל עם התורה, והתורה מגדלת אותו "ומרוממתו על כל המעשים"¹¹. אדם גדל בתורה רק על ידי עמל, ובלשוננו להשקיע, ורק מי שאוהב משקיע, ומי שלא אוהב 'מסמן וי' וממשיך. מי שאוהב מוכן להשקיע משום שהוא אוהב.

חסידות – גמילות חסדים

חסידות זה הרחבת קיום כל המצוות. חסידות אין משמעותה להשאיר את העולם כמות שהוא, אלא ליצור עולם מתוקן יותר, עולם שמתקן את עצמו. עולם מתוקן הוא עולם שיש בו חסד, עולם שלא עושים בו רק מה שצריך. אבוי לנו אם העולם היה בנוי רק על מה שחייבים. רוצים אנו עולם מתוקן. אנו רוצים שיהיה לנו בית מתוקן, משפחה מתוקנת, ישיבה מתוקנת, וחברותא מתוקן. רוצים אנו להיות

בחסידות⁶: "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא: שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו", במילים אלו פותח הוא את ספרו ביסוד החסידות.

אמנם בפועל רק בפרק י"ח הרמח"ל עוסק במעלת החסידות, ושם הוא מבאר מה הוא שורש החסידות: "שורש החסידות הוא אשרי אדם שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו" כך מבאר הרמח"ל מהו שורש החסידות. "יסוד החסידות... הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו", ו"שורש החסידות הוא אשרי אדם שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו".

עמל תורה – עד שימית עצמו עליה

האם כוונת הדברים שבכדי להיות חסיד מספיק רק ללמוד תורה? כתוב כאן בשורש החסידות: "אשרי מי שעמלו בתורה". לא כתוב מי שלומד תורה, אלא אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו. מסביר הרמח"ל שה'נחת רוח' היא ש"די לאותו הבן להבין היכן דעתו של אביו נוטה"⁷ ומה בדיוק אביו מצפה ממנו, והוא רוצה לעשות לו נחת רוח כלומר: לעשות גם מה שלא נצטוה, לעשות יותר ממה שמחויבים, משום שהבן אוהב את אביו. הבן רוצה להראות שכל מה שהוא עושה, זה לא רק כדי לצאת ידי חובה, ובעצם הוא רוצה לתת את הלב למען אביו. על כגון זה אמרו חז"ל: "רחמנא ליבא בעי"⁸, הקב"ה רוצה מהיהודי את הלב. "למה לי רוב זבחיכם"⁹ צועק הנביא, אינני צריך ואינני רוצה מעשים חיצוניים, אני רוצה פנימיות, אני רוצה אהבה. חז"ל מלמדים אותנו שזה כך גם, ואף בעיקר בלימוד תורה. במדרש תנחומא לפרשת נח¹⁰ מלמדים אותנו חז"ל מה הוא החילוק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה. תורה שבכתב זו תורה

⁶ מסילת ישרים פרק א'

⁷ מסילת ישרים פרק י"ח

⁸ זהר – רעיא מהימנא כרך ג' ספר דברים פרשת כי תצא דף רפ"א עמוד

ב'

⁹ ישעיהו פרק א' פסוק י"א

¹⁰ סימן ג'

¹¹ מסכת אבות פרק ו' משנה א'

מסילת ישרים בכדי לחנך את עצמינו לעשות הכל מתוך מדרגה של חסד. ר' ישראל מסלנט, שבסוף מסילת ישרים נדפסה אגרת המוסר שלו, שואל: כיצד אדם יכול לשנות משהו? ועונה שרק אם הוא מעורר בעצמו את המודעות ע"י שהוא לומד את הנושא הזה לפני ולפנים, רק בדרך הזו אפשר לשנות משהו בתוך עצמנו. כאשר באים לקיים מצווה, ללמוד איך מקיימים את המצווה הזו, דורשת מאתנו דרגת החסידות, להשתדל ללמוד ולקיים אותה על הצד היותר טוב. למשל: אם רוצים ליטול ארבעת המינים, נשתדל לטרוח ולחפש אתרוג נאה יותר ולולב יפה יותר לקנותו בכדי לטול אותו. לפחות כמו שהיינו רוצים בדברים של העוה"ז החשובים לנו. כשבאים אנו להדליק נרות חנוכה, אפשר

לצאת ידי חובה בנרות רגילים של שעה, אך מצווה מן המובחר להדליק בשמן זית, אמנם זה יותר טרחה, אך להדליק בשמן זית זה יותר מהודר. כמו כן ראוי שלעולם נטרח במצוות לפחות כמו שהיינו טורחים בדברים של העולם הזה החשובים לנו. כך הוא הדבר גם בעניינים שבין אדם לחברו, למשל: בין אדם להוריו, כשילד בא הביתה לשבת, או לבין הזמנים, הוא יודע בדיוק מה הוריו אוהבים, ולכן הוא יכול בקלות לעשות נחת רוח להוריו ולאביו שבשמים. כאשר אמא מכינה ארוחת צהרים או ארוחת ערב טעימה, והרי אינה חייבת היא להשקיע, על כן מותר גם לילד להגיד להורים תודה רבה, להגיד: אמא זה היה כ"כ טעים, תודה על ההשקעה. כיצד מרגישה אמא שהבן שלה מודה לה – כל כך טוב. האם יש דין בשלחן ערוך לנהוג כך? לא, אבל מי שינהג כך, משפחתו תהיה מתוקנת, והוא יהיה אדם מתוקן, וכך יהיה עולם מתוקן, עולם של חסידות.

אבאר את זה גם לחיים של הישיבה. חיים אנו בפנימיה, חיים ביחד, ועל כן חשוב לחשוב, מה

בעל מתוקן עם אשה מתוקנת, אבא ואמא מתוקנים, שיש להם ילדים מתוקנים. אך כל זה מתקיים כאשר עושים לא רק את מה שצריך, אלא מעבר לכך. רבש"ע ברא את העולם במגמה של חסד, "עולם חסד ייבנה"¹², וכך ממשיך הקב"ה להעמיד את העולם. "על שלשה דברים העולם עומד"¹³ וביניהם גמילות חסדים. הרמח"ל אומר שחסידות נגזרת מחסד, גמילות חסדים, זו מדרגת החסידות. הפועל היוצא של הדברים הוא לעשות טוב לזולת, לא רק שלא לצער אותו, אלא לרצות לעשות לו טוב. בתוך עולם של ציניות שבו אנו מוקפים, אנו נדרשים למדת חסידות, שתפקידה הלכה למעשה הוא: לפרגן, לראות את הטוב, וכן לרצות שיהיה טוב לזולת, כמו למשל להתאמץ לומר

מלה טובה, (כמו ששמענו בהספד על הרב יהודה), וזהו עולם מתוקן, ולא רק זה אלא שזה אף מתקן את העולם הציני שמסביבנו. כמה עושה טוב לזולת, לחבר או לרב, כשמחזקים אותו. כמה טוב לעובד המטבח, לעובד המשרד, כשאומרים לו מילה טובה. כמה טוב לבעל, לאשה, לילדים, להורים, כאשר רואים את הדברים הטובים שיש בכולם.

שינוי פנימי על ידי מודעות ולימוד

כולנו לומדים בע"ה בכל יום מסילת ישרים ומתחזקים בעניין, ורוצים להשיג את המדרגות הנפלאות האלה. כאשר אדם הולך בדרך הזו הוא אהוב למטה ואהוב למעלה. אנו חיים בעולם שבו רבים עושים במקרה הטוב את מה שצריך כדי לצאת ידי חובה, בין בדברים שבין אדם לחברו ובין בדברים שבין אדם למקום. זועק על כך הנביא, שזו "מצוות אנשים מלומדה"¹⁴. ובאמת אנו לומדים

¹² תהלים פרק פ"ט פסוק ג'

¹³ מסכת אבות פרק א' משנה ב'

¹⁴ ישעיהו פרק כ"ט פסוק ג'

נחזור לסיום אל הנושא שלנו "וכן בהיותו עסוק בגמילות חסדים להיטיב לחברו, אז יבקש את הקב"ה רק בהעמקת העצה איך להטיב לו טובה גדולה הגונה וקיימת" מעלת החסידות כפי שלמדנו היום היא מעלת גמילות החסדים. החסד הוא שורש החסידות, ועל כן אומר הרב שבזמן שהוא עוסק בגמ"ח צריך לבקש את ה' בעצה עמוקה לעזור לחבר בצורה יותר טובה ומועילה. הוא רוצה להיטיב לחברו, ולכן הוא יכול להרים גם משהו מתחת לשולחן, בבית, בצבא או בחדר. לחשוב כל הזמן איך אני אעשה יותר, אם יש נייר על הרצפה אני ארים כי אכפת לי, ומפני שאני הולך במעלת החסידות הבונה ומקיימת עולם. אבל השאלה היא מהי האמת הפנימית שלנו? ואומר הרב "העמקת עצה" צריך להעמיק, זה לא בא מעצמו, "העמקת העצה איך להיטיב לו טובה גדולה הגונה וקיימת" זו היא דרך של שלמות בעבודה. מנסים אנו בימים הללו לחנך את עצמינו לדרך הזו ולרכוש אותה לעבודת ה' בחיים שלנו בכל התחומים ובזה יהיה עליוי לנשמת חברינו הרב יהודה בן שמחה, ויותר מזה יהיה עליוי מורי ורבותי לנפשנו שלנו בע"ה.

חברי בחדר אוהב. אולי הוא אוהב שהחדר מסודר, אמנם לי זה לא משנה, ואני רוצה לרוץ ללמוד שהרי כל רגע יקר לי. אך למה לא לעשות לחברי הרגשה טובה? למה שלא אסדר את החדר בצורה יותר נעימה?

זו עבודה גדולה מאד לרכוש את המדרגה הזו, לרכוש את המעלות, ואת המדות האלה, לקנות את ההנהגות האלה. כמו שאמרנו זה יכול לבוא רק מתוך עיסוק ולימוד של הנושא. בע"ה בחודש הזה אנו עוסקים בנושאים הללו ומתוך כך בע"ה נוסף עוד...

"בכל דרכיך דעהו"¹⁵

לסיום עוד נקודה אחת קטנה בעניין הזה, בעניין האיך. חז"ל אומרים¹⁶ "פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה בכל דרכיך דעהו". מבאר הרב זצ"ל במוסר אביך¹⁷, את כוונת המאמר:

"צריך לבקש את הקב"ה בתוך הדרכים שהוא מתנהג בהם" אם החלטת שעכשיו אתה עושה משהו מסויים, צריך אתה לעשות אותו ביתר שלמות. "כשהוא עוסק בתפלה, אז יבקש את הקב"ה בהבנת עניני תפלתו וכונה רצויה באמונת הלב באותם העניינים של תפלתו, ולא יבקש את הידיעה בשעה ההיא בעניינים אחרים, כי כיון שהוא עוסק בעבודה זו הקב"ה כביכול שורה מצדו בזו העבודה דוקא ובה ימצאנה ולא במקום אחר". כשאדם עסוק בתפלה הוא ימצא את ה' רק בעיסוקו בתפלה ולא בדברים אחרים אפילו לא בלמוד תורה. "וכשהוא עוסק תורה, ידע שימצא את הקב"ה בהיותו מעמיק ומעיין להבין דבר על בוריו ולזכור ולשנן היטב, ובזה הוא יודע אותו יתברך בתורתו ולא באופן אחר, כי בשעה זו הוא מתגלה בעבודה זו". כשאדם עוסק בתורה וכפי שדיברנו על ידי עמל בתורה, אז הוא ימצא בלמודו את הקב"ה, "בהיותו מעמיק ומעיין להבין דבר על בוריו ולזכור ולשנן היטב" כך הוא ימצא את הקב"ה בתורה.

¹⁵ משלי פרק ג' פסוק ו'

¹⁶ מסכת ברכות דף ס"ג עמוד א'

¹⁷ פרק ב' פסקה ב'

